

AHOGY AZT MÓRICKA

Jolsvai András: Ma még csak szerda

2008.07.03.

Régi olvasói-kritikus igény a magyar rendszerváltás ábrázolása regényben. Most aztán megkaptuk. BÁN ZOLTÁN ANDRÁS KRITIKÁJA.

Walter Benjamin írta hajdanán, hogy szeretne egyszer egy olyan kritikát írni, amely kizárólag a bírált mű mondataiból állna. **Jolsvai András** könyvével könnyű dolga lett volna, hiszen szinte minden mondata rossz, és éppen ezért szimptomatikus, azaz érvként jól idézhető.

A *Ma még csak szerda* című regény problémaérzékelése kínosan közhelyes, nyelve semmitmondóan harsány-szürke, szituációi ezerszer átéltek és ábrázoltak, gondolatai álságosak és igénytelenek, mondandója, világérzékelése pedig alig haladja meg egy brosúra vagy egy középértelmiségi publicisztika színvonalát. Formailag nem is regény, hanem anekdotikus szilánkok revüszerű halmaza, melyben minden fejezet mintegy önmagába zárul, hogy aztán a következő ismét a nullpontról indulva vágjon neki epikus útjának. Keveset kommentálunk, ám sokat és hosszan idézünk majd, Benjamin szellemében.

Kezdjük mindjárt az első mondattal: „– *Hát édes testvérem, minálunk két szabály van – mondta Terjék főszerkesztő, amikor kezet rázott Reményivel. – Nem dugjuk a titkárnőt, és nem beszélünk bizalmas dolgokat a Mátrai kolléga előtt. Tudniillik ő itt a téglá. Konyakot?*” Ha a regény egyéb helyéről nem tudnánk, hogy 1986-ban járunk, elhibáznánk az évszámot, ugyanis a „dugni” ígét ekkor még nem használták a coitusra. De sebj, lesznek még nagyobb bajok is.

Egyszóval három évvel a rendszerváltás előtt, Reményi Zoltán, a harmincéves irodalmár rovatvezetői állás kap a Havi Génusz című folyóiratnál, melyről rögtön kiderül, hogy a szilencium után ők közölték először Déryt. Ezzel máris a központi gondok egyikénél járunk: a fikcióba folyvást valóságos személyek keverednek, a szerkesztő Csipkés Péter mellett feltűnnek az irodalmi élet ismert figurái: Mészöly Miklós, Konrád György, **Eörsi István** (mellé megkapjuk a miniszter Pozsgayt is), Csaplár Vilmos, Szabó Magda, Kornis Mihály,

Lázár Ervin, Radnóti Sándor, Balassa Péter, Kurtág György, és „valami Kertész”. És még sokan mások, köztük kulcsfigurák, akik álnevük (?) ellenére is könnyedén azonosíthatók (legpregnansabb közülük Mari, az egykori lektornő, „*a hetvenes-nyolcvanas évek Pestjének Alma Mahlere*”). Önmagában ez nem elvetendő eljárás, és van (volt is), aki képes ügyesen szőni az efféle, narratív értelemben veszélyes szálakat (hogymennyire veszélyes, azt a jobban sikerült, de végül is kudarcba fulladt kísérletek közül **Závada Pál** *A fényképész utókora* című regénye illusztrálhatja).

Jolsvai András nem tartozik a leleményesek közé, nála a valós alakok amolyan ornamentikus háttért alkotnak, adalék- vagy színezőanyagok csupán fiktív hősei életéhez. Ez az élet silány és unalmas, silányan és unalmasan találva, csupa közismert értelmiségi és irodalmi közhellyel. Reményi generációjának (és szerelmével, Krisztával létező égi harmóniája) jellemzésére egy hosszabb leírást másolunk ide: „*Minden beszélgetésük, minden mozdulatuk, minden gondolatuk olyan volt, mintha csak folytattak volna valamit, amit jól ismernek, szeretnek, s megszoktak régen. És mintha a testek is régóta ismerték volna egymást – ismerősek voltak az illatok, a gesztusok, a vágyak és a beteljesülések.*” Miután az 1968 utáni szerelmi giccsét ekként abszolválja a szerző, rátérhet a nemzedéki *harmonia praestabilita* mint a vonzódás egyik okának lefestésére. „*Eleinte sokat nevettek rajta, milyen könnyen be tudott fejezni egy mondatot az egyik, amelyet a másik kezdett el. Aztán már el sem kellett kezdeni: egy váratlan szemhéjmozdulat (sic!) elég volt helyette. Ebben sok volt a véletlen, sok a szerencse, egy kicsit segített a három egymás nélkül töltött esztendő is, de persze a világ is, amelyben felnőttek: annak az értelmiségi nemzedéknek, amelyhez ők tartoztak, ugyanazt jelentette a Gábor Miklós Hamletje, a Rejtő Ildikó olimpiai bajnoksága, Szoltsenyicin kisregénye és Lukács Esztétikája, ugyanúgy ismerték az Új Írás novelláit, mint a Magyar Ifjúság riportjait, szombatonként sort állottak az ÉS-ért, és gyerekként látták vagy ötször az Előzést; ha mészáros közben Reményi, szinte észrevétlenül, elkezdte dúdolni a Dondolót, Kriszta elmosolyodott és folytatta...*” Hogy gimnazistaként fejből tudták a fél József Attilát, azt már mi tesszük hozzá.

Aligha kérdés, hogy ebből a zsurnalisztikus naturalizmusból, vagy megengedőbben szólva, naiv realizmusból nehezen keveredhet ki árnyalt jellemábrázolás, plasztikus szituációsorozat, epikus áramlás, narratív lendület. A cselekmény talán segítene, de Jolsvai itt is meglehetősen tanácstalan, ötlettelen, és belefullad az irodalmi élet pletykáinak felidézésébe, illetve az ezerszer olvasott értelmiségi szerelmi válságok megfestésébe. Éppen úgy, ahogy azt Mórickerá elképzei.

És mivel semmit nem képes komolyan körüljárni, észvesztő tempóban siet, ám ez nem epikus száguldás, hanem az elbeszélői kapuzárás előtti kapkodás képzetét kelti az olvasóban; így aztán éveken nagyvonalúan átgázolva pillanatok alatt érünk el a rendszerváltásig, amelynek hajnalán Reményi és kollégája, Örvös Dániel kulturális szemlét alapít, a név: Zöld Antilop – utóbbit tegyük a szerző rosszabb tréfái közé, bár – valljuk be – ennél jobbakat nagyítóval és roppant jóindulattal lehetne csak találni ebben a humorosnak, könnyednek, olykor önironikusnak szánt, valójában inkább szuszogóan szellemeskedő szövegben. Hogy Örvös elárulja Reményit, annál mi sem természetesebb. És annál sem, hogy Nagy Imre újratemetése zárja a regényt, és ekkor a világért sem maradhatna ki, hogy „*egy hosszú hajú, fehér inges fiú lépett a mikrofonhoz*”. Reményi érzeményszerű felidézését nem spórolhatjuk el: „*És akkor ott, két szorításában, Reményi hirtelen megértette, hogy nem valami átalakulásnak, fejlődésnek vagy reformnak tanúja és részese most, hanem egy temetésnek. Egy egész világ tűnik el a szeme láttára, egy világ, melyet nem szeretett, melyhez sok hivatalos köze nem volt, de amelyben mégiscsak felnőtt, szabályait ismerte, amelyben túlélni megtanult. Eltűnnek majd a vezetők, el az utcanépek és a nemzeti ünnepek, hogy új vezetők, utcanépek és ünnepek tűnjenek helyettük föl, eltűnnek az előjelek, s helyettük ellenkező előjelek lesznek divatba véve.*”

Reményi megörült ennek: hogy valami újfajta dolog következik majd, talán igazabb, becsületesebb, szebb, mint eddig. Nem tudta, neki lesz-e, lehet-e helye ebben az új világban, hogy fel tudja-e majd venni ritmusát, megérti-e logikáját, érzi-e dallamát, egyáltalán, hogy kell-e ő majd ennek a világnak, s hogy e világ kell-e majd neki: de mégis, valahogy büszkének érezte magát abban a pillanatban.” Am ez még nem a végszó. És ha megadtuk a kezdőmondatot, ne hallhassuk el az utolsót sem: „*Ha valaki akkor megkérdezi tőle, boldog-e, azt felelte volna, az.*”

Szerző: **Bán Zoltán András**